

Inhoud

1 De obsessie

De vondst	9
Het grote voorbeeld	14
De eerste soortenjagers	20
Hoe zeldzamer, hoe beter	25
Vogels, waarom vogels	32
Mindfulness en geilheid	37

2 De jacht

Het jachtinstinct	42
De witkopzearend	46
De groepsreis	51
De kaneeltaling	56
Comfortabele natuur	61
Vogelaars in een toren	65
De helikopter	71
De zwartbuikcotinga	80
De langstaarttroepiaal	85
Soortenjagen op Tenerife	91
De Afrikaanse pimpelmees	97
De blauwe vink	102
Tien soorten in vijf minuten	107
Cirkelzaagcicades en dieseldampen	112
Pelgrims met verrekijkers	118

3 Twitch

Het hart in de keel	123
Twitch van de eeuw	132
De withalsvliegenvanger	136
<i>Manic distress</i>	138
Tot tranen toe geroerd	144
<i>Wishful thinking</i>	152
De gentleman-vogelaar	156
De kampioenen	163
Eerst gaan, dan denken	169
De kleine topper	177

4 2020 – Virusvogels

Toch maar niet naar Gambia	182
Virusvogels	184
De valreep	194

Literatuur	196
-------------------	-----

Websites	200
-----------------	-----

De obsessie

De vondst

Tweedehandsboekwinkels zijn gevaarlijke plekken die je leven kunnen veranderen.

In oktober 2015 zie ik in een winkel in Leeuwarden een boek op een krukje liggen. Het is te omvangrijk om op de schappen te worden geplaatst. Een stoeptegel van ruim vijf centimeter dik: *The Clements Checklist of Birds of the World*. Ik pak het op, blader het door. Het is niets anders dan een opsomming van alle bekende vogelsoorten op deze wereld, keurig per orde, familie en geslacht gerangschikt. Dat het boek achthonderd pagina's dik is komt omdat de samensteller alle ruimte heeft gelaten aan de lezer om aantekeningen te maken. Hij vermeldt slechts de soorten (en per soort de ondersoorten) en hun geografische verspreiding. De lezer kan erbij schrijven waar hij de soort voor het eerst heeft gezien. En voor elke soort staat een open vierkantje dat je zwart kan maken zodra je de soort hebt gezien. Die mogelijkheid om een soort af te vinken haalt me over de streep. Ik weet natuurlijk dat er op internet allerlei lijsten circuleren, meestal in de vorm van spreadsheets die je makkelijk in kan vullen, waarna het aantal soorten dat je hebt gezien er automatisch uitrolt. Maar dat trekt me niet. Achter een

computer zitten is niet romantisch, en vogels kijken heeft voor mij alles met romantiek te maken. Zodat ik na exact veertig jaar vogels kijken nog steeds niet weet hoeveel soorten ik nu eigenlijk in totaal heb gezien. Maar zo'n dik boek, met vakjes die ik in kan vullen, dat is bij uitstek romantisch. De aarzeling vanwege het gewicht is overwonnen, ik schaf het boek aan, stop het in mijn rugzak en transporteer het per trein naar Amsterdam.

Hoe veertig jaar vogels kijken samen te vatten, hoe te beginnen. Levenslijsten heb ik niet. Of jaarlijsten. Ik heb eigenlijk helemaal geen lijsten. Wat ik wel heb is een paar strekkende meter dagboeken en een stapel volgeklieerde veldgidsen. Daarin heb ik de soorten die ik heb gezien aangekruist, met datum en plaats erbij. Veldgidsen van de Seychellen, Noord-Amerika, Midden-Amerika, Zuidelijk Afrika, Macaronesië, met gebroken ruggen en door water en koffie aangetaste pagina's. Ik leg de hele handel om me heen op de keukentafel, het boek van Clements voor mijn neus, mijn potlood in de aanslag, en lange winteravonden voor me om dit karwei te klaren.

En wat een prachtig karwei is het. Noem een soort en allerlei herinneringen komen boven. De madeiragoudhaan: de modderige, steile bergpaden van dat onderschatte eiland, omzoomd door coniferen, vrijwel altijd in de mist. En dan dat goudhaantje, dat als enige levende wezen de stilte doorbreekt, met schrill gepiep. In mijn herinnering was het een knoert van een goudhaan, hij blijkt net zo groot te zijn als zijn naaste verwant, de vuurgoudhaan. En het is ook een aparte soort geworden. Toen wij Madeira bezochten werd hij nog beschouwd als een ondersoort van de vuurgoudhaan, en ondersoorten tellen niet. Check, die is binnen.

Nog een toenmalige ondersoort die inmiddels tot soort blijkt te zijn gepromoveerd: de groene specht van het Iberisch Schiereiland. Heb ik ooit een groene specht gezien in Spanje? De dagboeken komen erbij, en jawel, in het Casa de Campo in Madrid, een reusachtig en wild stadspark, overal groene spechten. Overal prostituees ook trouwens, en geile automobilisten die rondjes reden om iemand naar hun smaak uit te zoeken. Er was ook een kiosk, toen Marieke en ik daar amandelmelk zaten te drinken zagen we in de verte een prachtige vrouw die aan kwam sjokken, op blote voeten in de gierende hitte op het stoffige pad, de schoenen met naaldhakken in haar hand. Zuchtend zakte ze naast ons op het terras, bleek een man te zijn, en vertelde met een prachtige baritonstem over de gevaren die de eenzame sekswerker bedreigden in dit 's nachts doodstille, verlaten park.

En dan de Seychellen, onze eerste verre reis, betaald van de opbrengst van een onverwachte freelanceopdracht. De seychellenzanger, de kleine vasapapegaai, de seychellenparadijsmonarch, ik zie ze zo voor me. En de seychellentorenvalk die elke avond ons hotelletje op het eiland Mahé binnenvloog. Hij kwam binnen door een bovenraam dat altijd voor hem openstond, vloog naar een hoge kast en ging erbovenop zitten slapen, zich niets aantrekkend van het hotelrumoer een metertje onder hem. Ik vroeg de eigenaar of het geluk bracht, zo'n torenvalk in huis. Nee, daarvan was hem niets bekend, hij was niet zo bijgelovig, maar het wegjagen van zo'n valk van zijn slaapplek bracht ramspoed over zijn huis, dat wist iedereen, vandaar dat hij het opruimen van braakballen en ontlasting maar voor lief nam. En de toeristen vonden het leuk. Wat me weer even deed denken aan de luiaard die elke avond de lobby van onze lodge in

Costa Rica binnen enterde, via telefoonkabels. Daar ging hij slapen, vlak boven de balie, daar was het lekker warm en droog. Een mooie gelegenheid om dat dier eens van een paar centimeter afstand te bekijken en je te verbazen over de honderden insecten die op en in zijn vacht krioelden. Wat ik dan weer volstrekt vergeten ben: de Audubons pijlstormvogel. Die schijn ik volgens mijn dagboek te hebben gezien op een bootreis naar de Bocas del Toro-eilanden voor de kust van Panama. Ik weet er niets meer van, ik zie hem niet voor mijn geestesoog.

Nog meer herinneringen. De roodmussen op een camping in de provincie Orel, hartje Rusland, waar ik voor mijn werk was en waar ik 's avonds met Russische collega's in een ernstige zuippartij verzeild was geraakt. De volgende ochtend een knoert van een kater en ik vervloekte de driftig zingende roodmussen, wel een nieuwe soort, maar nu even niet graag. Het auerhoen in Noorwegen, 1975, op vakantie met mijn ouders, hij zat vlak langs de weg, een reusachtig beest dat zonder veel misbaar tussen de bessenvegetatie verdween. Daarna nooit meer gezien. Die tocht op Ameland waarop we in een groepje brandganzen een sneeuwvangs én een roodhalsvangs ontdekten. Even verderop wachtte ons een nog veel vreemder schouwspel. Een voetbalveld bezaaid met merels, honderden merels, keurig verdeeld over het veld, driftig op zoek naar voedsel. Een hallucinerend gezicht. De witkopeend in het Amsterdamse Flevopark, waar ik op een terrasje zittend ineens tientallen mannen met grote kijkers langs zagen lopen, waar ik maar even achteraan ging, bier smaakt beter na een nieuwe soort.

Wat het invullen van de checklist van Clements me ook duidelijk maakte is de grote verscheidenheid in de vogelwe-

reld. Vogelfamilies waar ik nog nooit van had gehoord, en waarvan het voorkomen van de familieleden beperkt is tot bergruggen in de Himalaya, onaanzienlijke eilandjes in de Stille Oceaan, Hawaïi of het Australische regenwoud. De grote hoeveelheid klauwierensoorten die vooral het Afrikaanse deel van de wereld bevolkt. Reusachtige zangvogelfamilies: de vliegenvangers, de Parulidae (Amerikaanse zangers). En als tegenstelling: maar vijf soorten zeeduikers, acht soorten pelikanen. De geheel zwarte scholeksters van Afrika en Noord-Amerika blijken verschillende soorten te zijn, ondanks een gelijk uiterlijk. Er was zelfs nóg een zwarte scholekstersoort, op de Canarische Eilanden, maar die is uitgestorven.

En dan de soorten die zo ongeveer overal voorkomen. De kosmopolieten. De kwak, de boerenzwaluw, de dodaars. Van de razendsnelle boerenzwaluw kan ik me nog voorstellen dat hij overal terechtkomt, maar de dodaars? Dat lullige bolletje, die eenhapscracker voor de snoek? Met zijn kleine vleugeltjes en zijn kleine stompe snaveltje? Ik zag ze in Sri Lanka, Namibië en het Flevopark, en die dodaarzen in Namibië dobberden op een drinkpoel, ongeveer een meter van de muil van een drinkende leeuw af, en ze hadden het uitstekend naar hun zin.

Op 16 december 2015 is het karwei af en ga ik de lijst van Clements nog een keer door, nu om alle ingevulde hokjes te tellen.

Dat zijn er 796.

Het grote voorbeeld

In veertig jaar vogels kijken heb ik nog net geen achthonderd soorten gezien. Is dat veel of weinig? Ik vind het best veel, maar internet leert me dat ik daarmee niet tot de Nederlandse top behoor. In de verste verte niet, zelfs. Daarvoor had er een nulletje achter moeten staan. Op de website van *Dutch Birding* staat een lijst van 90 Nederlandse vogelaars die meer dan vijftienhonderd soorten hebben gezien (stand op 17-10-2021). De koploper is Hemme Batjes, met 8909 soorten. De eerste vrouw staat op nummer 4: Olga Aardoom, 7005 soorten. De tweede vrouw staat op nummer 27, de andere 88 namen zijn van mannen. Dat kan komen doordat vrouwen het minder belangrijk vinden om op zo'n lijst te staan. Een vriendin zag meer dan zesduizend soorten, maar haar naam zoek ik tevergeefs: ze kijkt vogels voor zichzelf, niet om ermee te pronken.

Ga je internationaal kijken dan is het helemaal dolle pret. Volgens de website *surfbirds.com* zijn er wereldwijd vijftien vogelaars die meer dan negenduizend soorten hebben gezien. Lijstaanvoerder is Claes-Göran Cederlund, 9761 soorten, maar die is eind 2020 overleden. Er is een grote kans dat hij wordt ingehaald door nummer twee, Philip Rostron, want die is met 9707 soorten nog springlevend. Jim Clements himself, de man van de checklist die ik zo ijverig heb ingevuld, zag 7200 soorten voor hij in 2005 stierf. Om de aantallen in perspectief te zetten: op het moment dat ik dit schrijf worden in totaal 10 783 vogelsoorten onderscheiden (volgens de *IOC World Bird List*) dan wel 10 563 soorten (volgens de laatste versie van de lijst van Clements). Op het moment dat u dit leest zijn het er ongetwijfeld meer. Het lijkt

slecht te gaan met de natuur, maar vogelsoorten komen er steeds meer, vooral door modern DNA-onderzoek en door de splitslust van vogelaars die graag nieuwe soorten willen zien. In de periode 1990-2019 zijn er, volgens een bericht in *Bionieuws*, honderdzestig nieuwe vogelsoorten bij gekomen.

Wat heb ik verkeerd gedaan, waarom heb ik zo weinig soorten gezien? Ik heb natuurlijk veel te veel tijd besteed aan broedvogelinventarisaties, tellingen en gedragsstudies. Tien jaar lang steeds maar hetzelfde stukje bos inventariseren, jarenlang watervogels tellen op het IJmeer. Ik heb ongeveer zeshonderd uur besteed aan een intensieve studie van een kleine populatie meerkoeten in mijn woonomgeving en er ook nog eens een boek over geschreven. Allemaal tijd die ik ook had kunnen besteden aan het najagen van in Nederland opduikende zeldzaamheden of aan het maken van verre vogelreizen.

Om te leren hoe het wel moet, hoe je echt veel vogelsoorten kan zien, grijp ik naar de biografie van Phoebe Snetsinger, geschreven door Olivia Gentile. Phoebe is de derde vrouw op de wereldwijde ranglijst van vogelaars. Ze staat op nummer 37, met 8400 soorten. Ten tijde van haar overlijden in 1999 was ze echter de onbetwiste en afgetekende nummer één. Zij was de eerste persoon ter wereld die meer dan achtduizend vogelsoorten zag, en voorloper en icoon van het moderne soortenjagen. Toen ze stierf had ze 85 procent van het aantal vogelsoorten gezien dat toen bekend was.

Phoebe Snetsinger werd geboren in 1931 in Lake Zurich, Illinois, in de Verenigde Staten. Tot haar vierendertigste leidde ze het leven waartoe veel hoogopgeleide vrouwen in die tijd min of meer gedwongen waren. Na je studie trouwen,

kinderen krijgen en daarvoor zorgen. Af en toe een treurig gedichtje schrijven over de kooi, de graftombe zelfs waar je in leeft en dat is het dan. Tot de dag dat een buurman haar een kijker in de handen drukt en op een vogeltje verderop wijst. Het is een Blackburnian Warbler, de vuurkeelzanger, een prachtig beest. *'Oh my God, that is absolutely beautiful,'* roept Phoebe. Later schreef ze dat deze ervaring als een 'verblindend wit licht' was. 'Dit soort prachtige dingen gebeurt dus voortdurend, overal om ons heen, en ik heb er nooit op gelet.' Deze aha-erlebnis zal veel vogelaars bekend voorkomen. Die eerste vogel die je bewust ziet, door een goede kijker die alle details laat zien. Mijn startvogel was de winterkoning. Die bleek in het echt veel en veel mooier te zijn dan de tekening op de wandplaat die bij ons thuis hing.

Phoebe begon met vogels kijken, eerst in haar omgeving, daarna in steeds wijdere kringen eromheen. Ze stond lokaal bekend om haar fenomenale geheugen en uitzonderlijk scherpe ogen. Ze vogelde fanatiek maar in een vrij normaal tempo. Dat veranderde radicaal op haar vijftigste. Toen werd bij haar de diagnose gesteld dat ze kanker had. Terminaal, niets meer aan te doen. Haar reactie was: onmiddellijk een reis naar Alaska boeken om vogels te kijken. En daarna meteen een roadtrip door Amerika, gevolgd door een reis naar Nepal. Haar manier om met haar ziekte en haar aangekondigde dood om te gaan was zich volledig over te geven aan haar obsessie voor vogels. Niks opkrullen in foetushouding en huilen, niks tijd doorbrengen met haar man en vier kinderen, eropuit om voor het sterven nog zo veel mogelijk vogelsoorten te zien. En dat reizen doet ze dan niet met de familie, die bleef gewoon thuis, maar met gespecialiseerde vogelgidsen naar landen die bekendstonden om